

Avatar: Korra Efsanesi Çizgi Filminde İdeolojik Anlam İnşası

Ideological Meaning Construction in Avatar: The Legend of Korra

Ahmet GÜVEN*
Cengiz ANIK**

Öz

Son yıllarda, bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerin de etkisiyle, fantastik yapımlarda ciddi bir artış meydana gelmiştir. Birer kitle kültürü ürünü olarak fantastik yapımlar dünya genelinde hatırı sayılır izlenme oranlarına sahiptir. Gerçek dışı kurgular olmaları sebebiyle toplumsal gerçeklikten uzak kabul edilen bu yapımlar esasında ideolojik anlamın inşa edilebildiği mecralardır. Bu çalışmada ideoloji kavramı Karl Mannheim'ın bilgi sosyolojisi disiplini içerisinde tanımladığı şekilde, mevcut toplumsal gerçeklikteki bilgi örgüsü olarak ele alınacaktır. Mannheim'ın ideoloji ile birlikte kullandığı diğer kavram olan ütopya ise toplumdaki hakim bilgi örgüsünün dışında kalan ve farklı toplumsal düzen fikirlerini savunan zihinsel kodlardır. Fantastik bile olsa hiçbir metnin, içerisinde üretildiği toplumsal bilgi örgüsünden bağımsız olamayacağı savından hareketle her metinde hem ideolojik hem de ütöpik düşüncelerin yer alabileceği iddia edilmektedir. Dolayısıyla metin, ideoloji ve ütopyanın mücadele alanı olarak görünür hale geldiği mecralardan biridir. Bu çalışmada *Avatar: Korra Efsanesi* (2012-2014) isimli fantastik çizgi filmdeki ideolojik ve ütöpik unsurlar ele alınarak ideolojik anlamın nasıl inşa edildiği tartışılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuç ise, çizgi filmde ABD'nin temsil ettiği liberalizmin alternatifsiz olduğu ve ABD müdahaleciliğinin kutsal bir misyon olarak kabul edilmesi gerektiği şeklinde bir ideolojik anlam inşa edildiğidir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Sosyolojisi, İdeoloji, Çizgi Film, Karl Mannheim, ABD, Liberalizm

Abstract

In recent years, with the influence of the developments in computer technology, there has been a serious increase in fantastic productions. As a product of mass culture, fantastic productions have a considerable

* Dr. Öğr. Üye., Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi, Ömer Seyfettin Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Balıkesir, Türkiye, aguwen@bandirma.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-2452-2992.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, cengizanik61@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-7908-036X.

number of viewing rates throughout the world. These productions, which are regarded as far from social reality because they are unrealistic fictions, are the media on which the ideological meaning can be built. In this work, the ideology concept will be treated as a knowledge pattern in the existing social reality, as Karl Mannheim defines within the discipline sociology of knowledge. Utopia, the other concept Mannheim uses in conjunction with ideology, is the mental codes which stand outside of the prevailing knowledge frame of society and advocate different ideas of social order. Based on the argument that even if it is fantastic, no text can be independent of the pattern of social knowledge in which it is produced; it is claimed that in every text there can be both ideological and utopian considerations. Therefore, text is one of the manifestations in which ideology and utopia become visible as the field of struggle. In this work, the ideological and utopian elements in the fantastic cartoon named Avatar: The Legend of Korra are handled and how the ideological meaning is constructed is discussed. The resulting conclusion is that in the cartoon an ideological meaning is constructed, that is to say, the liberalism represented by the US has no alternative and that US interventionism should be regarded as a sacred mission.

Keywords: Sociology of Knowledge, Ideology, Cartoons, Karl Mannheim, USA, Liberalism

Giriş

İdeoloji kavramının yaygın kullanımına bakıldığında genellikle olumsuz çağrışımlarla birlikte ifade edildiği görülür. İnsanlar bir düşünceyi ideolojik olarak yaftaladıklarında esasında kendi düşüncelerinin ideolojik olmadığı ön kabulüyle tavır almaktadırlar. Terry Eagleton (1996), ideolojinin pis kokan bir nefes gibi daima başkasına ait olduğunu söylerken işaret ettiği şey, başkasının düşüncesinin ideolojik yani “yanlış düşünce” olduğudur (s. 18). Böylelikle yanlış düşünce-doğru düşünce dikotomisi ideolojinin ne olduğu ile ilgili tartışmanın temelinde yatan bir soru olarak belirlemektedir. Şerif Mardin (2010) de ideolojik düşüncenin neden yanlış ve bilimsel düşüncenin neden doğru olduğu tartışmasını, eserinin henüz ilk satırlarında hatırlatarak aynı noktaya dikkat çeker. Dolayısıyla ideoloji kavramının tarihsel ve düşünsel temellerine inildiğinde öznel bilgi ve nesnel bilgi tartışmasının varlığı görülecektir.

Fransız İhtilali'nin hemen sonrasında Destutt de Tracy tarafından ilk defa bir terim olarak kullanılan ideoloji kelimesi “doğru düşünme yöntemi” veya “doğru düşünme bilimi” anlamında kullanılmıştır (akt. Eagleton, 1996, s. 103). Karl Marks'ın kavrama yüklediği “yanlış bilinç” veya “buğulu gözlük” (McLellan, 2012, s. 20) anlamının tam zıttı olan bu anlam, bütün bir aydınlanma düşüncesinin yansıması olarak görülmelidir. Platon'un idealar alemi teorisini ve Aristo'nun tümdengelimci yöntemlerini şiddetle eleştiren, kilisenin temsil ettiği din, gelenek ve mistisizm gibi bütün müesseseleri toptancı ve akıl dışı önyargılar olarak kabul eden aydınlanmacı düşünürler, nesnel bilgi ve öznel bilgi ayrımı yaparak nesnel bilgiyi baş tacı ederlerken öznel bilgiyi mahkum etmişlerdir. Francis Bacon, Etienne Condillac, Claude Adrien Helvetius, Baron d'Holbach gibi düşünürlerin nesnel bilginin imkanını aramaları pozitivist cepheyi güçlendirmiştir. Örneğin Bacon doğru düşünmenin önünde, dört sınıfa ayırdığı “idoller” görür (Bacon, 2015). Ona göre idoller, hiçbir kanıta dayanmayan öznel bilgilerin kaynağı oldukları için ortadan kaldırılmaları gerekir.

Doğru düşünmenin yolunun açılması bu şekilde mümkün olacaktır. Aynı aydınlanmacı zihin dünyası, ihtilal sonrası Fransa'sında eğitim işlerinden sorumlu bir bürokrat olarak de Tracy'de de mevcuttur. De Tracy, ideolojiyi doğru düşünme yöntemi olarak tanımlarken aydınlanmacıların aksi bir tanımlama yapıyormuş gibi görünse de, esasında yaptığı şey yalnızca kavramın yerini değiştirmektir. İdeolojinin de Tracy tarafından zoolojinin bir alt dalı olarak sınıflandırılması insan bilimleri ve doğa bilimleri ayrımına gidilmediğini, doğa bilimlerinde nesnel bilgiyi elde etmek için kullanılan pozitivist yöntemlerin insan bilimlerine de uygulanması gerektiğini işaret etmektedir. Böylece, kavramın ortaya çıkışına kısa bir bakış atıldığında nesnel bilgi-öznel bilgi, pozitivist paradigma-yorumsamacı paradigma, doğal toplum-sembolik toplum gibi tartışmalar görülmektedir.

Bilgi Sosyolojisi Bağlamında İdeoloji

Fen bilimlerinde nomotetik ve tümevarımcı bir yöntemi dikte eden aydınlanma düşüncesi, aynı pozitivist ilkeleri sosyal bilimlere de uygulamıştır. Her türlü tarihsel ve kültürel önyargıdan arındırılmış bir insan doğası peşine düşen bu düşünce, bütün zaman ve mekanlar için geçerli olacak hakikatlere ulaşmak amacıyla sosyal bilimlerde de pozitif bilimlerin metodolojisini geliştirmeye çalışmıştır. Bilgi sosyolojisi tüm aydınlanma dönemi boyunca öznel bilgi ile nesnel bilgiyi ayırt etmeye ve bu amaçla pozitivist bir metodoloji ortaya koymaya çalışmış olsa da, bu durum zaman içerisinde öznel bilgi lehine değişmiştir. Bir başka ifadeyle, fen bilimleri için uygulanan pozitivist yöntemlerin sosyal bilimlerde geçerli olamayacağını düşünen anti-pozitivist sosyal bilimciler bilgi sosyolojisi alanını domine etmeye başlamışlardır (Hekman, 2012, s. 17-20).

Bilimsel düşünce/ideolojik düşünce veya bilim/ideoloji karşıtlığı aydınlanmacı epistemolojinin meydana getirdiği pozitivist metodolojinin bir sonucu olarak okunabilir. Günümüzde hala yaygın olarak kullanılan ideoloji kavramı da genel olarak bu karşıtlığın türevleri şeklinde tezahür eder. Bilgi sosyolojisi bu karşıtlığa meydan okumuş ve ideolojiyi bir toplumdaki hakim bilgi örgüsü şeklinde görmüştür.

Bilgi sosyolojisinin amacı bilgi sistemleri ile toplumsal yapılar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bilgiyi, sosyal hayatın inşasını gerçekleştiren bir unsur olarak gören bilgi sosyolojisi bilginin yanlışlığı veya doğruluğu gibi meseleler üzerinde durmaz, sosyal olarak inşa edilen gerçekliğin nasıl kurulduğuyla ilgilenir. Kısacası bilgi sosyolojisi gerçekliğin sosyal inşasını analiz eder.

Fransız aydınlanmacıları ideolojiye, neredeyse pozitif bilimle eş bir anlam yüklemişlerdi. Doğayı ve toplumu düz ve açık bir gerçeklik olarak gören pozitivistler doğru metotlar kullanıldığı takdirde herkesin gerçekliğe ulaşabileceği yaklaşımını benimsemişlerdir. Oysa Alman düşünce geleneği gerçekliğin gözlemlenmekten ziyade insanlar tarafından kurulduğu yönünde bir yaklaşıma sahipti. Belli döneme ait düşünceler belirli toplumsal koşulların ürünü olduklarından ve değişen tarihsel koşullara göre değiştiklerinden mutlak bir gerçeklik olarak değerlendirilemezlerdi (McLellan, 2012, s. 9).

Bu, gerçeklik konusunda uzlaşamayan Fransız ve Alman ekolleri sosyal bilimleri de genel olarak ikiye ayıracaktır. Bu ayrım, doğal toplum modeli ve sembolik toplum modeli şeklinde ifade edilebilir. Doğal toplum modelinin temelinde pozitivism yatarken, sembolik toplum modelinin

temelinde yorumsama vardır (Sunar, 1979, s. 4). Doğal toplum modeli gerçekliğin insan zihninden bağımsız olarak var olduğunu kabul eder. Dolayısıyla bu görüşün odaklandığı yer gözlem yapmak, betimlemek ve keşfetmektir. Sembolik toplum modelinde ise gerçekliğin nasıl üretildiğine, nasıl kurulduğuna odaklanılmıştır. Toplumu sabit ve verili olarak görmeme ve çelişkilerle dolu bir olgu olarak değerlendirmiş olmaları bakımından Hegel, Marks, Mannheim ve Habermas bu ana damar içinde değerlendirilebilir (McLellan, 2012, s. 10).

Hakikat iddiasında olan bilgi, tarihsel ve toplumsal şartlardan bağımsız olamaz. Fakat yine de, belirli tarihsellikler ve toplumsal şartlar içinde ortaya çıkmış olan bilgi söz konusu konumunda meşrudur, geçerlidir. Bilginin kontekste bağlı olması onun doğruluk veya yanlışlık kriterlerine tabi olmadığı anlamına gelmez. Belirli tarihsellikler ve toplumsal şartlarda geçerlidir ancak mutlak değildir. Her türlü bilgi ve bütün ideoloji, toplumsal yapı ve tarihsel süreç içerisinde bir yerde bulunma durumuna bağlıdır (Coser, 2008, s. 375). Bilgi sosyolojisi genel olarak bilgi ve toplum ilişkisini ele alır.

Bilgi sosyolojisi toplumsal grupların ürettiği bilgiyi inceliyor olsa da burada sığ ve mekanik bir tek taraflı belirlenimcilikten söz edilemez. Her ne kadar bilgi veya bilgi sistemleri toplumsal varoluştan kaynaklanıyor olsa da bilgi sosyolojisi, bilginin de toplumsal varoluşu belirlediği gerçeğini gözden kaçırmaz. Yani, hem toplum bilgiyi hem de bilgi toplumu etkiler. Dolayısıyla, bilgi sosyolojisi için nedensellik ilkesi tek taraflı ve kesin değildir, diyalektik ve muhtemeldir (Aydın, 2013, s. 54).

Bilgi sosyolojisi bilginin toplumsal varoluştan kaynaklandığı iddia ederken teoriktir. Toplumsal varoluşla bilgi arasındaki bu ilişkinin tarihsel ve sosyolojik açıdan hangi formlarda ve hangi içeriklerde ortaya çıktığını incelemesi yönünden ise bir araştırma yöntemidir (Mannheim, 2002, s. 283).

Karl Mannheim bilgi sosyolojisinin yöntemi hakkında anlama, mesafe koyma, ilişkisellik, düşünsel model, kısmileştirme gibi kavramlar geliştirmiştir (akt. Bal, 2015, s. 96-97). Anlama, Mannheim'ın Wilhelm Dilthey ve Max Weber'den ilham aldığı bir yöntem olarak farklı niteliklere sahip toplumsal grupların ürettiği bilgi sistemlerini karşılaştırmakla ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle esas olan, farklı perspektiflere sahip olan toplumsal grupların bakış açılarından dünyanın nasıl görüldüğünü anlamaktır. Bu da belirli toplumsal gruplara mesafe koymakla mümkün olabilmektedir. Belli bir toplumsal grubun üretmiş olduğu bilgi sistemi içinde gömülü olan kişi, diğer perspektifleri anlamayacak veya onların tamamen yanlış olduğunu düşünecektir. Ancak bilgi sosyolojisi bilgi sistemlerinin doğruluğu veya yanlışlığıyla ilgilenmez. Belirli bir toplumsal grup için mutlak olan bilgi başka bir grup için kısmi ve görelidir. Mesafe koyma mutlak bilgi yanlışlığından kurtulmayı sağlayacaktır. Bir başka yöntem olan ilişkisellik, belirli bir bilginin dünyayı belirli bir yorumlama biçimiyle ilişkili olması demektir. Dünyayı yorumlama biçimi ise, belirli bir toplumsal varoluşla ilişkilidir. Mannheim'a göre dünyayı yorumlama biçimi söz konusu toplumsal grubun düşünsel modelinden kaynaklanır. Belirli bir toplumsal grup içinde toplumsallaşan birey o grubun düşünsel modelini hazır bulur ve dünyayı buna göre yorumlar (Mannheim, 2002, s. 244). Görüldüğü üzere toplumsal varoluş, düşünsel model, dünyayı yorumlama biçimi ve bilgi birbirleriyle ilişki içindedir. Ancak Mannheim bu ilişkiselliğin mutlak olmadığını ve yönelinen nesneye göre bu ilişkiselliğin sınırlandırılması gerektiğini düşünür. Bu sınırlandırma ise kısmileştirme olarak ifade edilir.

Bilgi sosyolojisi ile ideoloji kavramı arasından yadsınamaz bir yakın ilişki söz konusudur. Yukarıda zikredilen ideoloji öğretisi daha ziyade siyasi parti taraflılıklarının az veya çok bilinçli yalanlarını ortaya çıkarmakla ilgilidir. Bilgi sosyolojisi ise bundan farklı olarak bütün unsurlarıyla toplumsal bilgi sistemlerini ve farklı bilgi sistemleri içinde bulunan bireylerde bu bilgi sistemlerinin nasıl tezahür ettiğini inceler.

Mannheim (2002), toplumsal şartlara bağlı olarak ortaya çıkan farklı düşünce biçimlerine kısmi ideoloji, bütünlükçü ideoloji ve ütopya kavramlarıyla yaklaşır. Mannheim'a göre karşı tarafın çıkarlarına uygun olmayan bir gerçekliğin ört bas edilmesi kısmi ideoloji kavramına karşılık gelir. Bu örtbas etme durumu bilinçli yalan, bilinçli içgüdüsel örtbas etme, başkası tarafından yanıltılma veya kendi kendini yanıltma şeklinde olabilir. Mannheim kısmi ideolojiyi şu şekilde ifade eder:

Kısmi ideoloji anlayışını, yanlışlığını, psikolojik bir düzeyde cereyan eden, istenmiş veya istenmemiş olan bilinçli ya da bilinç dışı aldatmalara borçlu olan ve yalanın yapısına az ya da çok sahip olan bir öznenin ifadeleri diye anlayacağız. ...Bütünlükçü ideoloji kavramı ise tarihsel toplumsal olarak belirlenen öznenin sahip olduğu bilinç olduğundan ve buna bilinçli bir yalan sızmış olmadığından bu anlamda ideoloji pejoratif anlamın dışında kullanılacaktır. (s. 285)

Bütünlükçü ideoloji ise bir çağın veya somut olarak var olan toplumsal bir grubun bütünlükçü bilinç yapılarıdır (Mannheim, 2002, s. 83). Kısmi ideoloji daha çok Marks'ın yanlış bilinç olarak kullandığı ve bir şeyin üzerindeki örtüyü kaldırmak, maskeyi düşürmek şeklinde ifade edilen ideolojiye tekabül eder. Ancak bütünlükçü ideoloji yanlış veya doğru olarak nitelendirilemez. O belli bir tarihsel-toplumsal bilinçteki bilgi örüntüsüdür. Mannheim (2002), Bacon'ın idollerini kısmi ideoloji olarak değerlendirir (s. 88-89). Aydınlanmacıların yanlış bilgi veya öznel bilgiyi kastettikleri şey kısmi ideolojidir.

Hem ideoloji hem de ütopya kavramlarının mevcut gerçeklikte bir karşılığının bulunması gerekir (Mannheim, 2002, s. 122). Dolayısıyla mevcut gerçeklikle ilişkisi bakımından ideoloji ve ütopya kavramları benzerlik gösterir. Ancak bu iki kavram arasında son derece önemli farklar mevcuttur. İdeoloji daha çok mevcut gerçekliğin devamı ve meşrulaştırılmasıyla ilgilidir. Bir başka ifadeyle ideoloji statükonun korunmasını arzu eder. Bu açıdan ideoloji, toplumdaki egemen güçlerin menfaatlerini dile getiren düşünceler olarak zikredilebilir. Ütopya ise daha çok ezilen grupların beklenti ve tasarımlarını içeren düşüncelerdir. Ütopyalar farklı bir toplumsal düzen kurma imkanını hayal etmeye yöneliktir.

İdeoloji mevcut toplumsal durumu çoğu zaman olduğu gibi muhafaza etmek derdinde olsa da mevcut düzende aksayan ve sorun oluşturan unsurları ortadan kaldırmak ister. Ancak bu restorasyon asla toplumsal düzeni değiştirecek ve sarsacak cinsten değildir. İdeolojinin gelecek tahayyülü mevcut toplumsal düzen üzerinden "şimdi" üzerinden ilerler. İdeoloji mevcut durumdan büyük ölçüde memnundur. Ütopya ise derin bir tatminsizliği ve mevcut düzenin radikal bir değişimini arzular. Bu arzuların meydana getirdiği tasarımlar o kadar gerçek dışıdır ki (mevcut düzenle o kadar çelişiktir ki) olmayan bir yerde hayali dünyalar kurarken tahrip edicidir, yıkıcıdır. İdeoloji ideallerinden vazgeçmemekle birlikte gerçeklikle uyum içerisinde (Çağan, 2008, s. 31).

Toplumsal varoluş üzerinde değiştirici bir etki yapmış olan her türlü dūřunceyi ũtopya olarak değerlendiren Mannheim (2002), bireyin toplumsal değişimdeki rolünü reddeden sosyolojiyi de hatalı bulur. Zira her ne kadar toplumsal değişimi tek bir birey meydana getiremeye de ũtopyalar öncelikle bireyin zihninde oluşan tasarımlardır. Birey mevcut toplumsal varoluşa muhalif olsa da bilinci, söz konusu varoluş içinde temellenir. Bu, varoluşla ũtopyanın diyalektik ilişkisinin bir sonucudur. Bireyin arzu ve isteklerinin meydana getirdiği dūřler, toplumsal ve politik olarak genişler. Mevcut gerçeğliği parçalayıcı etki yapacak olan tasarımlar ancak bu genişlemeyle mümkün hale gelir. Mevcut varoluşsal düzene alternatif olabilecek bir varoluşsal gerçeğlik ancak bireyin içinde bulunduğu mevcut varoluşsal düzendeki eğilimlerden faydalanıp onları ifade edebildiği ve tabakaların bilincine geri akıp eyleme dönüştüğünde meydana gelir (2002, s. 228-230).

Mannheim'ın ideoloji ve ũtopya kavramsallaştırması devrimci bir bakış yerine evrimci bir bakışı ortaya koyar. Ona göre toplumsal değişimin imkanı belli evrimsel süreçlerle mümkündür. İdeolojilerin ve ũtopyaların toplumsal zeminde sürekli olarak mücadele içerisine girmeleri toplumdaki dinamizmi ve değişimin imkanını doğuracaktır. Dolayısıyla toplumsal bilgi örgüsüne sürekli katkıda bulunan kitle iletişim araçlarındaki ürünlerin içeriğinde de ideoloji ve ũtopyanın mücadelesini gözlemek mümkündür.

Toplumsal değişimin imkanını evrimci yaklaşımda gören Mannheim'ın bu dūřüncelerini, Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın (2008) *Gerçeđliđin Sosyal İnşası* ve Valentin N. Volořinov'un dil felsefesinde de görmek mümkündür. Mannheim'ı destekler nitelikteki bu iki görüş medya ürünlerinde, toplumsal değişimi izlemek adına önem arz etmektedir.

Berger ve Luckmann sosyal gerçeğliği insan zihninin dışında var olan sabit bir yapı olarak görmezler. Ancak insanın içerisine doğduğu toplumu da nesnel olarak bulduğunu kabul ederler. Teorileri, nesnel olarak var olan bir toplumsal yapı ile öznel olarak inşa edilen bir sosyal gerçeğliğin arasında duran Berger ve Luckmann (2008), dışsallaştırma, nesnelleşme ve içselleştirme olarak üç aşamalı bir süreç öngörürler. İlk olarak insanlar gerçeğleştirdikleri faaliyetler ve ilişkileri sonucunda ve zaman içerisinde çeşitli toplumsal kurumların oluşmasını sağlarlar. Başta nesnel olmayan bu siyasal, ekonomik, dinsel, kültürel kurumlar ve kurallar zaman içerisinde gelenek ve ritüellere dönüşerek nesnelleşir. Bu süreç sonunda artık yeni nesiller için söz konusu toplumsal kurum ve kurallar kendilerinden uzak nesnel birer yapı olarak var olurlar. Zira yeni nesiller bu toplumsal yapıların içerisine doğmuşlardır (s. 27-28). Fakat yine de insanlar içerisine doğdukları bu toplumsal yapıyı öğrenirken, yani sosyalleşme sürecinde, bireysel farklılıkları doğrultusunda dışarıdaki gerçeğliği öznel olarak içselleştirirler (Layder, 2013, s. 119-120). Bu süreç makro ile mikronun, birey ile toplumun birbirlerini sürekli ve karşılıklı olarak inşa ettikleri bir döngü halini almıştır.

Dil felsefesini benzer bir süreç üzerine kurmuş olan Voloşinov da, ideoloji kavramını, birey ile toplumun karşılıklı belirlenimi üzerine kurmuştur. Dili, ontolojik düzlemde tinsel gücün içeriden dışarıya doğru bir hareketi olarak görerek bireyci ve öznelci temelde bir yaklaşım geliştiren Wilhelm Von Humboldt'un (akt. Kılıç, 2009, s. 44) dil felsefesini eleştiren Voloşinov'a (2001) göre bilinç öznel değil toplumsaldır ve toplumsal olan bireyin bilinci de toplumsal olmalıdır (s. 52). Ancak Voloşinov'un toplumsallık vurgusu Ferdinand de Saussure'ün yapısalcılığı gibi bireyin toplum

tarafından belirlendiği bir yapı değildir. Yapının güçlü tahakkümü altında bireysel harekete imkan tanımayan Saussure'ün teorisinde toplumsal değişime de pek imkan yoktur. İdeolojiyi göstergede arayan Voloşinov göstergenin anlam kazanabilmesi için de etkileşim kavramının zorunluluğu olduğunu söyler. Gösterge anlamdan ve anlamın oluştuğu bağlamdan kopartılamaz. Dolayısıyla ancak bu anlam, dolaşım ağının içinde var olabilir. Göstergenin var olması bireyler arasında gerçekleşen iletişimin maddileşmesidir. Voloşinov, dili, etkileşim ve iletişimin başka bir ifadeyle toplumsal hayatın içine oturtur. Tam olarak somut dilsel iletişimde hayat kazanan dil, ne dil biçimlerinin oluşturduğu soyut dilsel sistemde ne de konuşanların bireysel psişelerinde ortaya çıkar. Dil hayatın içinde ve etkileşimle ortaya çıkar (Serdar, 2001, s. 230)

Etkileşim içinde ortaya çıkan ideoloji yaklaşımı bir “metni” incelerken ona nasıl yaklaşmamız gerektiğinin de ipuçlarını verir. Hiçbir metin içinde var olduğu alanın etkisinden bağımsız değildir. Yalnızca metnin kendi iç dinamikleri değil aynı zamanda o metnin, içinde oluştuğu toplumsal bağlamla olan ilişkisi de inceleme açısından göz ardı edilemez. Yukarıda görüldüğü gibi ideoloji insanda değil insanlar arasındaki etkileşimde ortaya çıktığına göre insanlar tarafından kurulmuş olan metin de toplumsal etkileşimin bir sonucu olarak vardır. Dış dünya ile eser arasındaki geçişlilikler eserin ideolojiyle bağıntılı yönlerini gösterir. Göstergesel ve dolayısıyla ideolojik olan dil dış dünyadan, toplumsal bağlamdan taşınarak metin içinde biçimlendirilir (Serdar, 2001, s. 225). Dolayısıyla bu çalışmada metinlerdeki ideolojik içerik araştırılırken metnin kendi iç dinamiklerinin yanı sıra metin ile toplumsal anlam alanı arasındaki geçişlilikler inceleme konusu edilecektir.

Yöntem

Yukarıda Voloşinov'un ideoloji anlayışı irdelenirken bahsedildiği üzere, toplumsal repertuardan gelen her türlü bilgi ideolojiktir. Aynı şekilde Mannheim da ideolojiyi benzer şekilde tanımlar. Bireyin veya grubun öznel tasarımlarının ortaya çıktığı alan ise Mannheim'a göre ütopyadır. Toplumsal bilgi üretimini açıklayan bu teori çalışmanın eksenini oluşturacaktır. Ancak çalışma metin incelenmesi şeklinde olacağı için hem metnin iç dinamiklerinin hem de metnin içinden çıktığı toplumsal bilgi repertuarıyla ilişkisinin tahlili söz konusudur. Bir metnin yazarı/senaristi toplumsal repertuardan bağımsız değildir. Ortaya koyduğu metin bu toplumsal repertuardan alınan malzeme (ideoloji) ile oluşturulan öznel tasarımın (ütopya) yeniden nesnel alana taşınması (çizgi filmin yapımı ve yayınlanması) sonucu oluşur. Dolayısıyla metnin içinde aynı anda hem ideolojik hem de ütöpik unsurlar mevcuttur. Fakat bu çıkarıma vardıldıktan sonra ortaya yeni bir sorun çıkmaktadır: ideolojik unsurlar ile ütöpik unsurlar nasıl ayırt edilecektir? Bu soruya yine Mannheim'ın teorisini yorumlayarak şöyle cevap vermek mümkündür: Toplumsal bağlam ile metin arasındaki geçişler yani uyumlu noktalar ideolojik unsurları vermektedir. Bunun aksine toplumsal bağlama saldıran ve onunla mücadele içine girerek değiştirmeye çalışan unsurlar ise ütöpik unsurları vermektedir.

Toplumsal repertuar, belli bir toplumun belli bir tarihsellikte ve belli bir coğrafyada toplumsal düzeni ve işleyişi sağlayan zihinsel kodların, bilgi birikiminin toplamı olarak tanımlanır. Esas itibarıyla bu tanım, Mannheim'ın bütünlükçü ideoloji tanımından farksızdır. Ancak bu ideoloji tanımının dinamik ve evrimsel yapısı, popüler kültür ürünlerinin içeriği incelenirken bazı güçlükler

ortaya çıkarmaktadır. Zira bir popüler kültür ürünü belli bir bütünlükçü ideoloji içerisinde ortaya konur. Ürünün içeriğindeki öznel ve ütopyik unsurlar ideolojiyi yani mevcut bilgi örgüsünü bir miktar değişime uğratar. Böylece ürünün sunumundan sonra ortaya çıkan ve bir miktar değişmiş olan bilgi örgüsü yine bütünlükçü ideoloji olarak isimlendirilir. Dolayısıyla ürünün öncesinde ve sonrasında var olan iki ideolojiden bahsedilmektedir.

Toplumsal repertuar, metne kaynaklık eden fikirleri sağladığı gibi metnin içerisindeki unsurlardan da gözlenebilir. Başka bir ifade ile metnin içerisindeki unsurlar toplumsal repertuarı yansıtır, yani ideolojiktirler. Ancak özellikle bu tip fantastik metinlerde toplumsal repertuar, öznel tasarımların içerisine yedirilmiş olarak ortaya çıkar. Metni ortaya koyan senarist toplumsal repertuar ile öznel tasarımların kesiştiği bir bilinçtir. (Bu durum Berger ve Luckmann'ın öznel ve nesnel gerçeklik kavramlarında açıklanmıştır.) söz konusu kesişim senaristin bilincinde oluşsa da bunun izlenebileceği yegane yer senaristin ortaya koyduğu metindir. Dolayısıyla metnin içerisinde toplumsal repertuar ile öznel tasarımlar bir arada ve karışmış halde bulunur. Burada yapılmaya çalışılacak olan şey, iç içe geçmiş olan bu unsurları çözümlenektir.

Bir metnin içerisinde toplumsal repertuar ile öznel tasarımlar birlikte bulunur. Metnin veya anlatının kurgusu içinde toplumsal repertuar ile öznel tasarımlar o kadar iç içe geçmiştir ki, bu unsurları net olarak ayırmak pek mümkün gözükmemektedir. Genel kurgunun küçük bir parçasında hem toplumsal repertuardan hem de öznel tasarımlardan unsurlar bulmak mümkündür. Bu iki unsur farklı oranlarda kurgunun içerisinde anlamlı bir bütünlük olarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla, bir anlatı parçası analiz edilirken aynı parçanın hem toplumsal repertuar bağlamında hem de öznel tasarım bağlamında incelenmesi gerekebilir. Örneğin *Avatar: The Legend of Korra* / *Avatar: Korra Efsanesi* (2012-2014) adlı çizgi dizide eşitlikçiler adıyla anlatılan parçada toplumsal repertuar bağlamında eşitlikçiler sosyalizmi temsil etmektedir. Bu parçanın toplumsal repertuar bağlamında analizi yapılırken gerçek hayattaki sosyalizmin ilkeleri ve tarihsel süreci incelenmelidir. Diğer taraftan eşitlikçiler, kurgu içerisinde öznel bir tasarımla yer almaktadırlar. Gerçek hayatta karşılığı bulunmayan ve yalnızca fantastik bir yapının kurgusunda anlam kazanan bükücülük ve bükme yeteneği tamamen öznel bir tasarım olarak vardır. Eşitlikçilerin bükücülük ve bükücüler ile olan mücadelesi de yine bu öznel tasarım içerisinde incelenebilir.

Senaristin zihnindeki öznel tasarımlar ile mevcut bilgi örgüsündeki ideoloji metninde somutlaştıktan sonra ortaya yeni bir ideolojik anlam çıkacaktır. Ortaya çıkan bu ideolojik anlam iki şekilde tezahür edebilir. Bunlardan ilki, metnin genel çerçevesine bakıldığında toplumsal repertuarın perçinlenmesi veya yeniden üretilmesidir. Bir başka ifade ile metindeki ideolojik anlam, mevcut bilgi örgüsünü, zihinsel kodları yeniden üreterek pekiştirebilir. Yine eşitlikçiler üzerinden giderek buna *Avatar: The Last Airbender/Avatar: Son Havabükücü* (2003-2008) çizgi filminden bir örnek vermek gerekirse, sosyalist ütopyanın geçersizliği vurgulanmakta ve liberalizmin zaferi ilan edilmektedir. Metnin, içinden çıktığı toplumsal repertuardaki hakim dünya görüşünün klasik Amerikan liberalizmi olduğu göz önünde tutulduğunda *Avatar* çizgi filmindeki ideolojik anlam, mevcut bütünlükçü ideolojiyi yeniden üretmektir. Ancak metinde bu durum sağlanırken diğer taraftan sosyalist ütopya içerisindeki bazı 'makul' kavram ve düşünceler (eşitlik fikri gibi) ütopyanın içerisinde çöküp ideolojiye eklenmek suretiyle meşrulaştırılmıştır. İdeolojik anlamın ikinci tezahür

etme şekli ise öznel tasarımlarda yer alan toplumsal değişim arzusunun veya ütopyanın başarıya ulaşarak toplumsal repertuarda önemli bir değişiklik meydana getirmesidir. Bu durumda metnin ideolojik anlamı, toplumun mevcut düzeninde ciddi bir değişiklik arzudur. Bir anlamda yukarıdaki örnek statükonun devamına sağlamayı amaçlayan bir ideolojik anlama sahip olurken diğerinde statükonun değişimini arzulayan bir ideolojik anlam ortaya çıkar.

Sonuç olarak bu çalışmada kullanılacak olan bilgi sosyolojisi temelli yöntemde toplumsal repertuar, öznel tasarımlar ve ideolojik anlam olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Ortaya konmuş olan her türlü metnin dayandığı bir toplumsal repertuar mevcuttur. Bununla birlikte her metnin yaratıcısının ortaya koyduğu öznel tasarımlar da metnin içerisinde okunur. İdeolojik anlam ise toplumsal repertuar ile öznel tasarımların kesişmesiyle ortaya çıkar, dönüşür veya devam eder. *Avatar: Korra Efsanesi* çizgi filmi bu yöntem ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

***Avatar: Korra Efsanesi*'nde İdeolojik Anlam**

Sanskritçe, “zuhur etme, aşağı inme, alçalma” anlamlarına gelen “avatara” kelimesi Hinduzim'de tanrının yeryüzüne inerek bedenlenmesi kavramına karşılık için kullanılır (Kutlutürk, 2015, s. 144). Bu inanca göre yeryüzündeki denge ve barış bozuldukça tanrı bir insan suretinde yeryüzüne gelerek insanlığa barışı ve dengeyi getirmektedir (Hirianna, 2011, s. 79). Çizgi filmdeki avatarlar da tıpkı bu Hindu inanisında olduğu gibi yeryüzüne barış ve denge getirme misyonu ile hareket ederler. Bir önceki çizgi film olan *Avatar: Son Havabükücü* serisinde başkarakter Aang, ateş lordunu mağlup ederek bozulan dengeyi ve barışı dünyaya geri getirmiştir. Avatar Aang'in barışı sağladıktan sonra, kötülükler ve savaşlarla yıpranmış olan ülkelerin uzağında kurduğu Cumhuriyet Şehri'ne bakıldığında bu yeni ülkenin Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) işaret ettiği net olarak görülecektir. Dolayısıyla, çizgi filmin kurgusuyla ve sembollere yüklenen anlamlarla Amerika'nın, dünyaya barışı ve dengeyi getiren kutsal bir misyona sahip olduğu fikri metnin satır aralarında açıkça okunabilmektedir. Çizgi filmin toplumsal repertuarı ile sembollere yüklenen anlamlar karşılıklı olarak okunduğunda alt metinde alternatifsiz bir Amerikan liberal ideolojisinin yattığı açıktır.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası yeniden dizayn edilen zihinsel haritası birbirleriyle yakın ilişki içerisinde olan iki ana dayanak üzerinden okunmalıdır. Bunları; Amerikan müdahaleciliği ve Amerikan liberalizmi olarak belirlemek mümkündür. Amerikan müdahaleciliği fikri 19. yüzyıla temellenir ve Soğuk Savaş sonrası Amerikan liberalizminin zaferini ilan etmesiyle yeni bir boyut kazanır. Çizgi film boyunca bu iki unsur temel anlatı olarak işlenmiştir.

ABD'nin kuruluşuna bakıldığında kurucuların, Amerika'yı geçekleşmekte olan bir ütopya olarak algıladıkları görülmektedir. Avrupa ve Orta Doğu'ya coğrafi uzaklığı, okyanuslarla çevrelenmiş nispeten güvenli bir ülke oluşu gibi jeo-stratejik özelliklerin yanı sıra İngilizlere karşı verilen bir bağımsızlık savaşı sonunda kurulması ve Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin evrensel bir karaktere sahip olduğuna dair inanç ABD'nin pek çok açıdan “eşsiz” ve “özgün” olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Zira kurucuları Amerikan halkını, “Tanrının seçilmiş halkı” olarak görmekte ve Amerika'yı “kaba kuvvetin egemen olduğu karanlık çağ”ın bittiği ülke olarak değerlendirmekteydiler (Sümer, 2008, s. 122). Amerika, her türlü insani, siyasi ve dini hakkın tanındığı, insanların özgürce

yaşadığı yegane ülke olarak tasavvur edilmişti. Bu tasavvurun bir sonucu olarak ABD, Kuzey Amerika kıtasının tamamına egemen olma amacını gütmeye başlamasının yanı sıra günümüze kadar sürecek olan Amerikan dış politikasındaki müdahaleci geleneği de bu düşünce üzerine kurmuş oldu.

ABD, kuruluşundan beri Avrupa ile ilişkilerini mesafeli tutmaya çalışmış, ticari ilişkilerin devam etmesini arzulamış ancak Avrupa'nın siyasi oyunlarından uzak durmak istemiştir. "Amerika'nın İzolasyon Politikası" olarak bilinen bu yaklaşım George Washington'dan beri uygulanmaya çalışılmıştır. 1823 yılında, beşinci ABD başkanı olan James Monroe, "Monroe Doktrini" olarak bilinen bildiriye ilan ettiğinde Avrupalı devletler Latin Amerika'daki İspanyol sömürgelerine müdahale etmeye hazırlanmaktaydılar. Monroe Doktrini ile Amerika, Avrupa ile politik oyunlara girmek istemediğini ancak kendisine karşı bir tehdit oluşması durumunda bunu düşmanca bir hamle olarak kabul edeceğini ilan etmiş oldu (Armaoğlu, 2009, s. 42-43). Eski Dünya'yı temsil eden Avrupa ile Yeni Dünya'yı temsil eden Amerika'nın kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılmaları Monroe Doktrini sayesinde olmuştur. Bu doktrin ilanı aynı zamanda Amerika'nın eşsiz ve özgün oluşunun dış politikadaki yansımaları olarak okunabilir (Sümer, 2008, s. 123).

ABD'nin müdahaleci geleneğinin oluşmasında Monroe doktrini kadar "Açık Yazgı" olarak isimlendirilen siyasal felsefe ve "İlerici Emperyalizm" olarak isimlendirilen dış politika geleneği de etkili olmuştur. "Açık Yazgı"ya göre ABD, Amerika kıtasında ve çevresinde doğal bir yayılma hakkına sahiptir ve bu hak Tanrı tarafından verilmiştir. İlerici Emperyalizm ise yine benzer şekilde ABD'nin diğer dünya uluslarını uygarlaştırıcı bir misyon üstlenmeye hakkı olduğunu savunan bir düşüncedir (Sümer, 2008, s. 123-124).

ABD, birbirlerini destekleyen bu düşünceler çerçevesinde Avrupa'nın politik oyunlarına bulaşmamış olsa da Amerika kıtasındaki Avrupa nüfuzuna son verebilmek adına çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Kuzey Amerika'daki bazı eyaletlerin para karşılığında Avrupalı devletlerden alınması bu tür girişimlerdenidir. 1868 yılında bir İspanyol sömürgesi olan Küba'da başlayan isyanı destekleyen Amerika, 1898 yılında İspanya'yı mağlup ederek Küba'nın bağımsız olmasını sağlamış ve böylece Amerika kıtasındaki son sömürgeci de ortadan kalkmasına destek olmuştur (Armaoğlu, 2009, s. 44-45). Monroe Doktrini'nin "yalnızcı" siyaseti zaman içerisinde aşılmaya başlanmış ve I. ve II. Dünya Savaşları ile birlikte dışarıdan gelen etkiler Amerika'nın kaçınılmaz olarak dünya siyasetiyle ilgilenmesini getirmiştir. Özellikle Japonya'nın Pearl Harbor çıkarmasından sonra II. Dünya Savaşı'na dahil olmak durumunda kalan Amerika'nın başını çektiği müttefiklerin savaştan galip çıkması, Amerika'nın bir misyon üstlendiğine olan inancı pekiştirmiştir (Sümer, 2008, s. 126). Amerika kıtasındaki yayılcı politikayı aşan ABD dünyanın diğer bölgelerine müdahale etme imkanlarını yaratmaya başlamıştır.

ABD'nin müdahaleci dış politikası ve bu dış politikanın meşruiyet kazanması ise Soğuk Savaş döneminde olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası Sovyet Rusya'daki sosyalist yönetim şeklinin ve komünist ideolojinin yayılmasını engellemek amacıyla Sovyetler'i çerçeveleme stratejisi güden ABD, Truman Doktrini'yle Sovyetler'e karşı tüm imkanları ile mücadele edeceğini açıklamıştır. Tıpkı Amerika'nın kuruluşunda ve "Açık Yazgı" felsefesinde olduğu gibi Sovyetler'e karşı girişilen mücadelede de kutsal temeline oturtulmuş bir misyon kendini göstermektedir. Zira sosyalist

düşüncenin temelinde ateizm ve materyalizm olduğu ve verilen mücadelenin bir inanç-inançsızlık mücadelesi olduğu savı ABD'nin Soğuk Savaş stratejisinin temelinde yer alan bir argümandı (Sümer, 2008, s. 130). Dolayısıyla ABD yine, Tanrı'nın verdiği bir misyonu yerine getirmekte olan bir devlet konumuna kendisini yerleştirmişti.

Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1990'lı yılların başlarında Soğuk Savaş sona ermiş ve ABD bu savaştan galip olarak çıkmıştır. Bu galibiyet her ne kadar ABD'yi tek kutuplu bir dünyada süper güç konumuna yükseltmiş olsa da, aynı zamanda misyonunu tamamlamış bir devlet durumuna da düşürmüştür. Oysa ABD'nin köklerinde yer alan ve müdahaleciliğini destekleyen tanrısal misyonun devam etmesi gerekmektedir. Bu amaçla ABD'nin Soğuk Savaş sonrası müdahaleciliğin zihinsel alt yapısını ve meşruiyetini sağlama çabaları içerisine girdiğini söylemek mümkündür. Samuel Huntington'un (2004) *Medeniyetler Çatışması* isimli eseri, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası stratejisini yansıtır niteliktedir. Huntington Soğuk Savaş'ın bitişini yeni çatışmaların başlangıcı olarak görmüş ve dünyada sekiz farklı medeniyetin yer aldığını, bunlar arasında kaçınılmaz olarak çatışmalar olacağını iddia etmiştir. Batı'yı monolitik bir yapı olarak gören ve Batı medeniyeti olarak isimlendiren Hungtinton, asıl çatışmanın Batı ile diğer medeniyetler arasında yaşanacağını varsaymaktadır. Medeniyet havzalarını birbirinden ayıran önemli etkenlerden biri de din faktörüdür. Huntington tezinde, özellikle İslam ile Hıristiyan Batı'yı karşı karşıya getirmektedir.

2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırıları ve arkasından geliştirilen “İslami terör” söylemi ABD'nin yeni dönemde müdahaleciliğini meşrulaştırma söylemi olarak görülmelidir. Saldırılarından sorumlu tutulan El-Kaide'nin cezalandırılması amacıyla 2002 yılı başlarında Afganistan'ı işgal eden ABD, hemen arkasından 2003 yılında “haydut devlet” olarak nitelendirdiği Irak'ı işgal etmiştir. 2010 yılında Mısır, Tunus, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir ve Yemen'de başlayan Arap Baharı'nda Arap halklarının demokrasi ve özgürlük taleplerinin arkasında da ABD müdahaleciliğinin varlığı tartışılmaktadır.

Bütün bu süreçlere bakıldığında ABD'nin müdahaleci geçmişi ve tanrısal bir misyon üstlendiği gerçeği ortadadır. Bu misyon Soğuk Savaş ile son bulmamış, kendisine yeni zeminler ve meşruiyet alanları yaratmıştır. En önemli meşruiyet alanını ise “liberalizmin alternatifsizliği” tezi üzerine kurulmuş olan “İdeolojilerin Sonu” söylemiyle Francis Fukuyama'nın başını çektiği ABD'li düşünürler oluşturmaktadır.

Liberal sistemin yegane sistem olarak kabul edilmesi “tarihin sonu” tezleriyle ilişkilidir. Tarihin sonuna ilişkin tartışmalar Hegel ve Marks'a dayandırılır. Genel anlamda teleolojik tarih (bir amaca doğru ilerleyen tarih) düşüncesi Aziz Augustinus'ta ve Hıristiyanlığın bütününde görünüyor olsa da, özellikle 18. ve 19. yüzyıl Batı düşünürlerindeki durum daha sosyolojik bir problem halini almıştır. Zira, Fransız İhtilali'yle birlikte tüm zihin haritaları alt üst olan toplumlar, yeni bir toplumsal düzen arayışına girmişlerdir. İdeolojilerin ortaya çıkışı da –daha önce bahsedildiği üzere– bu tarihsel koşullarla ilişkilidir. İnsanlık için en uygun sistem ideal sistem olarak görülmüş ve söz konusu sistemin kurulmasıyla birlikte tarihin ve ideolojilerin sonunun geleceği öngörülmüştür. Hegel için tarihin sonu “ideal devlet” iken Marks için bu “komünist” ütopyadır.

Hegel tarihin sonunu efendi-köle diyalektiğinin¹ son bularak bir uzlaşmaya vardığı ideal devlet olan Prusya Devleti'nde görür. Marks ise burjuva ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesi sonucunda sınırların ve mülkiyetin ortadan kalkacağı komünist ütopyayı, tarihin sonu olarak tasavvur eder. Her iki düşünürde de diyalektik bir ilerleme fikri bulunmaktadır. Tarihin diyalektik olarak ilerleyerek en iyi toplumsal düzene ulaştığı yerde tarihin sonu gelmiş ve insanlık ideal toplum düzenine kavuşmuştur.

Hegel ve Marks'ın teleolojik tarih anlayışlarını benimseyen Francis Fukuyama (2014) ise, tarihin sonunun liberalizm ile noktalandığını iddia eder. Fukuyama'ya göre liberalizm, bazı bireysel hakları veya özgür alanları devletin kontrolünden koruyan bir hukuk düzenidir (s. 12-13). Bu haklar sivil, politik ve dini haklar olarak belirlenmiştir (Fukuyama, 2014, s. 76). Aynı zamanda bir ekonomik sistem de vaaz eden liberalizmi, serbest piyasa veya kapitalizm tabirleriyle birlikte anmak da yanlış değildir. Temelinde özel mülkiyetin ve özgür ekonomik faaliyetin yer aldığı liberalizm (Fukuyama, 2014, s. 77) ekonomik anlamda da insan doğasına en uygun sistemdir.

Fukuyama (2014), – kendi tabiriyle – liberal devrimin bütün dünyada zafer kazandığını iddia eder. Ona göre, liberal sisteme doğru giden süreç zorunlu olarak işlemektedir ve bütün toplumların ortak kaderidir. Her ne kadar zaman zaman anti demokratik veya otoriter eğilimli hükümetler iş başına gelse de bunlar ancak tarihin zorunlu akışı içerisindeki bazı iniş çıkışlardır. Dünyanın geneline hakim olan liberal sistemde artık köklü reformlara gerek duyulmaması ve daha iyi bir sistem meydana getirilmesinin mümkün olmaması tarihin sonuna gelinmiş olduğunu göstermektedir (s. 84-85). Fukuyama (2014), alternatif sistemler arasından sıyrılan liberalizmin zaferini ve dolayısıyla tarihin sonunu şöyle ilan eder: “Monarşi ve aristokrasiden teokrasiye ve yüzyılımızın faşist ve komünist diktatörlüklerine kadar insanlık tarihinde var olmuş bir yığın hükümet biçimi arasında 20. yüzyılın sonunda ayakta kalmayı başaran yalnızca liberal demokrasi olmuştur” (s. 79).

Liberalizmin bu zaferinde en büyük pay modern doğa biliminin keşfedilmesidir. Modern doğa biliminin birikimli ve amaca yönelik olduğunu kabul eden Fukuyama (2014), teknolojik gelişme ve askeri rekabet ile ekonomik gelişmenin altında yatan yegane unsurun bilimsel yöntemin keşfi olduğunu hatta tarihin modern bilim öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılabilceğini ifade eder. Teknoloji sayesinde askeri üstünlüklerini muazzam şekilde arttıran Avrupa toplumları aynı zamanda doğaya hükmetmenin yolunu da bulmuştur. Bu karşı konulamaz askeri güç sayesinde dünyanın geri kalanındaki toplumlar da savunma odaklı bir gelişme politikası gütmüşler ve çeşitli reformlar ile teknolojik ve askeri gelişmeyi hızlandırmayı hedeflemişlerdir. Doğanın sürekli olarak fethedilmesi ve tahakküm altına alınması ise; emeğin rasyonel örgütlenmesi, işbölümü, uzmanlaşma, modern bürokratik örgütlenme ve verimlilik gibi kavram ve yapıların ortaya çıkarak ekonomik gelişmenin

1 Hegel, efendi köle diyalektiğini insanı insan yapan süreç olarak görür. Doğal isteklerinden sıyrılmış ölüme göze alan ve hem doğa ile hem de diğer insan ile mücadeleye girip galip çıkan kişi “efendi”dir. “Köle” ise bu isteklerle kendisine meydan okuyan kişiye boyun eğen, bir başka ifadeyle doğal isteklerine boyun eğen kişidir. Efendi ile köle arasındaki bu ilişki diyalektiktir ve tarihi meydana getirir (Küçükkalp, 2010, s. 58-59).

Ancak bu diyalektiğe dayanmadan, kendini doğuştan gelen hakları olan bir birey olarak tanımlayan insanın ortaya çıkışı ideal bir devletin ortaya çıktığını gösterir. Bu durumda efendi ve köle ortadan kalkarak eşit yurttaşlar ortaya çıkar. Bu da liberal bir devlette mümkün gözükmektedir (Fukuyama, 2014, s. 95).

hızlanmasını sağlamıştır (s. 109-114). Fukuyama'nın bütün bu süreçlere bakışında, pek çok düşünürün getirdiği çeşitli eleştirilerden eser olmadığı gibi aksine yüceltme olduğu ortadadır.

20. yüzyılın sonlarında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler'in dağılması komünist ideolojinin sona erdiğini gösterir. Fukuyama, buna dayanarak kapitalist liberal sistemi yegane ve rakipsiz düzen olarak ilan eder. Liberalizm hem insan doğasına en uygun sistemdir hem de insanlığın ulaştığı zirvedir. Tarihin geldiği son nokta olan liberalizm mutlak egemenliğini ilan ettiği için artık tarihin de sonu gelmiştir.

Görüldüğü üzere Fukuyama ile Huntington'un tezleri "tarihin sonu" noktasında çelişik gibi görünse de, her ikisi de ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemdeki politikalarına hizmet etmektedir. Huntington'a göre gelinen nokta tarihin sonu olmaktan uzaktır çünkü dünyayı yeni çatışmalar beklemektedir. Buna göre özellikle Hıristiyan ve İslam medeniyetlerinin çatışması ABD'ye yeni bir misyon vermektedir. Bununla birlikte Fukuyama'nın tezi dünyaya barışı getirecek olan yegane sistemin liberalizm olduğunu iddia ederek ABD'nin yeni misyonunu meşrulaştırmaktadır. Zira ABD'nin müdahaleci politikaları, ideal sistemin dünyaya yayılması için gerekli olacaktır.

*Avatar: Korra Efsanesi'*ne bakıldığında, yukarıda özetlenen süreçlerin bir alt metin olarak çizgi filmde yer aldığı görülecektir. Metindeki ideolojik anlam Amerika'nın sahip olduğu liberal sistemin, dünyaya denge ve barış getirecek yegane sistem olduğudur. Monarşi, komünizm, faşizm ya da teokratik yönetim gibi denenmiş olan pek çok sistemin dünyaya savaş ve huzursuzluk getirdiği, dünyanın dengesinin tek garantisinin ise Amerika ve Amerika nezdinde liberalizm olduğu vurgusu yapılmaktadır. Dünyada böyle bir dengenin oluşması ve korunabilmesi için Amerika'nın her bölgesine müdahale etme hakkı vardır. Avrupalı sömürgecilerin dünyanın az gelişmiş bölgelerini sömürmeleri kötüdür. Amerika'yı kuran düşünce, bu sömürü düzenine son veren özgürlükçü düşüncedir. Avrupa dünyanın diğer bölgelerine sömürü amacıyla müdahale ederken Amerika oralara barış, demokrasi, düzen ve denge götürmek amacıyla gider. Eğer dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen dengesizlikler giderilmezse bu dengesizlik bütün dünyaya zarar verdiği gibi sonunda Amerika'yı da vuracaktır. Nihayet, insanlık için tek ideal sistem olan liberalizm, hem kendini korumak hem de dünya halklarının çıkarı için gerektiğinde savaşı ve müdahaleciliği meşru kılmaktadır.

Çizgi filmde Avatar'a biçilmiş olan rol dünyaya barışı ve dengeyi getirmektir. Tarihin başlangıcından beri bu misyonu üstlenmiş olan Avatar tanrısıl bir güçtür. Avatar'a yüklenen bu tanrısıl güç metnin kurgusunda Amerika ile özdeşleştirilir. Avatar Aang, Ateş Ulusu'na karşı uzun bir mücadele verir ve nihayet zafer kazanır. Ancak asıl hikaye Aang'in Birleşik Cumhuriyet'i ve Cumhuriyet Şehri'ni kurmasıyla başlar. Bu yeni ülke özgürlüğün ve ideal sistemin ülkesidir. Cumhuriyet Şehri'nin, tanrısıl bir kurtarıcı olan Avatar tarafından kurulmuş olmasının altındaki ideolojik anlam Amerika'nın üstlendiği misyonun kutsal olduğudur. Nitekim yukarıda bahsedilmiş olan "ilerici emperyalizm" ve "açık yazgı" felsefeleri, Amerika'nın kuruluşundaki tanrısıl misyonun Avatar'ın üstlendiği misyonla ne kadar uyumlu olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Avatar Aang'in Ateş Ulusu'na karşı vermiş olduğu mücadele de Amerika'nın bağımsızlık savaşında emperyalist Avrupalı güçlere karşı kazandığı zaferle örtüşmektedir. Bu zaferin arkasından gelen kendine özgü bir sistemin kurulması da aynı paralelliği yansıtmaktadır. Avatar'ın şahsında dünyayı

Avrupa sömürgeciliğinden kurtaran ve yeni bir barış ve denge dönemini açan Amerika'nın misyonu burada bitmez. Zira Amerika'nın temsil ettiği özgürlükçü ideal sistem olan liberalizme savaş açmış olan pek çok ideoloji vardır.

Mannheim'in ideoloji tanımına bakıldığında ideoloji kavramının yanında ütopya kavramının da olduğu görülecektir. İdeoloji, genel toplumsal düzeni sağlayan bilgi örgüsüyken ütopya, mevcut düzenden hoşnut olmayan toplum kesimlerinin zihinlerinde tasarlanan farklı toplumsal düzen tasarılarıdır. Ütopyalar ideolojileri değiştirmek ve yerine yeni bir toplumsal düzen kurmak amacıyla ideolojilere saldırırlar. Ancak ne ütopyalar ideolojileri tamamıyla değiştirmeye muktedir olabilir, ne de ideolojiler ütopyaların saldırılarından sonra tamamen eskisi gibi kalabilirler. Mannheim'in teorisindeki bu toplumsal evrim düşüncesi *Avatar: Korra Efsanesi'*nde son derece başarılı bir şekilde işlemektedir. Amerika'nın temsil ettiği liberal ideoloji çizgi film boyunca sosyalist, teokratik, anarşist ve faşist ideolojilerin taarruzuna uğrar. Bu ütopyalarla yapılan mücadelelerden her seferinde zaferle çıkan Amerika'nın ideolojisi ise her mücadeleden sonra belirli ölçülerde tadilata uğrar ve dönüşüm geçirir.

Çizgi filmde Amerikan liberalizmine saldıran ilk ütopya sosyalizmdir. Sosyalizmi temsil eden eşitlikçiler, siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran hakim sınıflara karşı silahlı bir mücadele içerisine girmişlerdir. Metnin ideolojik anlamında sosyalistler mevcut toplumsal düzeni değiştirmeye çalışan toplum düşmanlarıdır. Nitekim, eşitlikçilerin lideri Amon "halk düşmanı" ilan edilir. Bununla birlikte, eşitlikçilerin argümanlarının insanlara cazip gelen yanları da yok değildir. Zira eşitlik ilkesi modern toplumların vazgeçemeyeceği bir ilkedir. Metinde, sosyalistlerin haklı olduğu taraflar ve sosyalistlerin Amerikan toplumunda işaret ettiği aksaklıklar açıkça gösterilir. Eşitlikçi düşüncenin geniş halk kitlelerinde karşılık bulmasının sebebi de zaten toplumsal düzendeki bu sorunlu alandır. Ütopik söylem bütün tezlerini bu sorunlu alan üzerinden kurmaktadır. Devletin herhangi bir müdahalede bulunmadığı ekonomik alan vahşi bir kapitalizm yaratmıştır. Ekonomik büyüme bu sayede oldukça hızlı ilerlese de toplumsal bünyede sosyal adaletsizlikler ve sömürülen kitleler ortaya çıkmıştır. Sosyalist ütopyanın söylemi bu sömürü düzenine son vermenin yolunun mevcut ideolojiyi topyekûn ortadan kaldırmak olduğu üzerine odaklanır. İdeolojinin buna verdiği cevap ise, söz konusu sorunlu alanın varlığını kabul etmek, fakat sorunun çözümünü kendi varlığının ortadan kaldırılmasına izin vermeden gerçekleştirmek şeklindedir. İdeolojinin, bu toplumsal tadilatı yaparken ortaya koyduğu en önemli argüman, devrim talep eden ütopyanın sorunlara gerçekten çözüm olmayacağıdır. Çünkü ütopyanın temsilcilerinin asıl derdi sömürülen halk kesimlerine adalet getirmek değil, gücü kendi ellerine geçirmektir. Bu sebeple görünen amaçlarının yanı sıra görünmeyen bir amaçları da vardır. Çizgi filmde Amon, yüzünde bükücüler tarafından bırakılmış bir yara izi olduğunu iddia eder. Bu yara, ideolojinin meydana getirdiği hasarların bir temsilidir ve kendisi gibi pek çok zulümlere uğramış olan halk kesimleriyle duygusal bir bağ kurulmasını sağlar. Amon, yüzündeki bu yara sebebiyle maske takarak yüzünü gizlemektedir. Eşitlikçi halk kitleleri nezdinde bu maske, sistemin açtığı yarayı gizleyen bir araç olarak duygusal bir etki yaratmasının yanı sıra devrimci hareketin bir sembolüne de dönüşmüştür. Ne var ki, sistemin temsilcisi olan Avatar, Amon'un maskesini çıkardığında ortada bir yara izi yoktur. Eşitlikçi ütopyanın dayandığı temel argümanlardan biri olan sistemin saldırısına uğramak tezinin bir yalan olduğu eşitlikçi halk

kitlelerine gösterilmiştir. Metnin ideolojik anlamındaki esas fikir, sosyalist ütopyanın temsilcilerinin asıl amacının gücü ele geçirmek olduğudur. Gücü ele geçirmek için ise halkın kandırılması gerekir. Halk, gerçekte hiçbir karşılığı olmayan, tamamen yalanlar üzerine kurulu argümanlarla değil, gerçek toplumsal sorunlardan kaynaklı argümanlarla kandırılabilir. Dolayısıyla Amerikan ideolojisini temsilen Avatar, hem kötü niyetli devrimcileri mağlup eder hem de onların işaret ettiği ve halktan rağbet gören sorunlu alanların ortadan kaldırılmasını sağlar. Böylece mücadelenin sonunda ütopya başarısızlığa uğratılmış fakat ütopyanın işaret ettiği alanlarda düzenlemeler yapılması sağlanarak ideolojinin evrilmesi gerçekleşmiştir.

Amon'un mücadele içerisine girdiği sistemde Cumhuriyet Şehri, bütün üyeleri bükücü² olan bir konsey tarafından yönetilmektedir. Konsey üyeleri arasında tıpkı Amon gibi gücü eline geçirmek isteyen Tarrlok isminde bir konsey üyesi vardır. Daha sonra Tarrlok'un Amon'la kardeş olduğu ortaya çıkacaktır ki bu da otokratik yönetimin sosyalizmle organik bağının kurulması açısından önemlidir. Tarrlok, eşitlikçilere karşı mücadele ederken konseyin yetkilerini eline geçirir ve devletin kolluk güçlerini ve yasalarını otokratik bir şekilde kullanır. Bunu yaparken eşitlikçilerle mücadele adı altında masum halka devletin sert yüzünü göstermekten çekinmez. Mücadelenin sonunda Avatar'ın her ikisini de alt etmesi Amerikan ideolojisine yöneltilen bir başka eleştiriyi de özeleştiriyeye dönüştürmüştür. Gerek eşitlikçilerin art niyetli devrim hareketi gerekse devlet kanadından gelen sert uygulamalar liberal anlayış içerisinde yumuşatılabilmektedir. Mücadeleden sonra Cumhuriyet Şehri'ni yöneten konsey dağıtılmış yerine halkın oylarıyla seçilmiş ve bükücü olmayan bir başkan gelmiştir. Şehrin bütün vatandaşlarının oylarıyla seçilmiş bir başkan figürü, devrimci ütopyanın arzu ettiği eşitliği sağlamış görünmektedir. Üstelik seçilen başkanın bir bükücü olmaması, bükücü olmayan halk kitlelerinin de yönetimde söz sahibi olduğunun bir göstergesidir. İdeoloji kendini restore ederek ve yeniden üreterek yoluna devam etmeyi başarmıştır.

Benzer bir durum, bir sonraki mücadele alanı olan teokratik ütopya için de geçerlidir. Din ve laiklik meselesi bazı zıtlıklar üzerinden ele alınarak çizgi filmin kurgusunda ideolojik bir formatlamaya tabi tutulmuştur. Öncelikle Avatar Aang ile Avatar Korra'nın kutsala yaklaşımlarındaki fark dikkat çekicidir. Ateş Ulusu'na karşı mücadele vererek Birleşik Cumhuriyet'i kurmuş olan Aang (kendinden önceki bütün Avatarlar gibi) ruhlar dünyası ile insanların dünyası arasında bir köprü olma misyonunu üstlenmiştir. Avatar'ın bu misyonu düşmanları tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Avatar Korra ise, Unalaq'la girdiği mücadele sonunda ruhlar dünyası ile insanların dünyasını birleştirerek köprü olma misyonundan vazgeçmiştir. Metindeki bu ayrımı tanrı ile kul arasında başka bir merciin bulunmaması gerektiğini savunan laiklik ilkesinin bir yansımasıdır. Avatar Korra'nın böyle bir karara varması yine düşmanlarının saldırıları ve haklı eleştirileri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Ancak düşmanları din ve inanç meselesini tıpkı sosyalist ütopyada olduğu gibi kötü niyetli olarak kullanma eğilimdedirler.

Teokratik eğilimler sergileyen Unalaq'ın argümanı Birleşik Cumhuriyet'in, dini ve gelenekleri yozlaştırdığıdır. Bu argüman, özellikle Orta Doğu menşeli İslami hareketlerin, kapitalizmin ve metalaşmanın kutsal algısını bozduğu ve dünyevileşen bir insan profili ortaya çıkardığına ilişkin

2 Bükücüler, fantastik çizgi filmin kendi mantığı içerisinde özel güçlere sahip olan kişilerdir.

argümanla uyum içerisinde. Güney Su Kabilesi'nde kutlanmaya devam eden bir kutsal bayram olan "ruhlar festivali", Unalaq'a göre içi boşaltılmış ve anlamı kaybolmuş bir festivale dönüşmüştür. Şeklen kutlanmaya devam etse de artık insanlar bu festivali sadece eğlenmek için bir fırsat olarak görürler. İnsanların kutsal olandan uzaklaşmış olması bazı ruhların sinirlenmesine ve açık denizlerdeki gemilere saldırmasına sebep olmaktadır. Unalaq'ın kardeşi Tonrak ise geleneklerin değişebileceğini bunun son derece normal olduğunu iddia eder. Zira Güney Su Kabilesi'nin şefi olan Tonrak, Birleşik Cumhuriyet'le siyasal olarak uyumlu bir ilişki içinde olmasının yanı sıra Birleşik Cumhuriyet'in zihinsel kodlarını da benimsemiştir. Ne var ki Avatar, babası Tonrak'ın değil amcası Unalaq'ın yanında yer alır. Metindeki anlatının bu kısmından çıkan mesaj Unalaq'ın argümanlarıyla uyusmaktadır. Dinin ve geleneklerin zayıflaması, kutsal ile olan ilişkinin kopması gerek bireysel planda gerekse toplumsal planda ciddi bir boşluk oluşturmaktadır. Avatar'ın bu argümana katılması, Amerika'nın dini özgürlüklere önem verdiği veya vermesi gerektiği, kutsal ile bağ kurmanın insani bir ihtiyaç olduğu düşüncesini benimsediği mesajını verir. Ancak hikayenin ileriki kısımları, din ile kurulacak ilişkilerin hepsinin sağlıklı olmadığı sonucunu verecektir.

Tıpkı eşitlikçilerin anlatısında olduğu gibi burada da Unalaq, masum gibi görünen tasarılarının ardında kötü niyetler gizlemektedir. Hile yapan, oyunlar kuran, yalan söyleyen ve böylece güneyi işgal eden Unalaq'ın foyası ortaya çıktığında Avatar kandırıldığını anlar. Amerikan ideolojisinin temsili olan Avatar, insanların masum ve makul düşüncelerine değer vermektedir. Fakat Unalaq'ın amacı da Amon gibi gücü ele geçirmektir. Unalaq, "Kara Avatar" haline dönüşür ve Avatar Korra'yı mağlup eder. Hikayenin kurgusundaki Raava ile Vaatu zıtlığı dünyadaki iyi ile kötünün mücadelesini temsil etmektedir. Buradaki mesaj açıktır. Dini siyasal bir çerçeveye oturarak teokratik bir yönetim kurmak isteyen ütopya Vaatu ile özdeşleştirilerek kötülüğün sembolü yapılırken, dini özgürlükleri savunan ancak teokratik yönetimlere karşı olan Amerika, Raava ile özdeşleştirilerek iyiliğin sembolü haline getirilmiştir. Kara Avatar, yani Unalaq, ile birleşen Vaatu radikal dinciliği, özellikle de "radikal İslami hareketleri" temsil etmektedir. Tıpkı 11 Eylül saldırılarında olduğu gibi dünyanın az gelişmiş ülkelerinde yükselen radikal dinci hareketler nihayetinde gelip Amerika'yı vurmuştur. Kara Avatar'ın Cumhuriyet Şehri'ne saldırması ve ilk iş olarak Amerikan özgürlüğüyle özdeşleştirilmiş Avatar Aang'in heykelini yıkması da bu paralelliği ortaya koymaktadır. Bu senaryo, 11 Eylül sonrasında kurulan "İslami terör" söylemiyle de uyum içerisinde.

Dikkat çekici bir başka nokta da Unalaq'ın güçlenmesi süreçlerinde Birleşik Cumhuriyet'in başkanının, başka ülkelerin iç işlerine müdahale etmemek konusundaki ısrarcı yaklaşımıdır. Ordunun, silah lobisinin ve kamuoyunda oluşturulan savaş yanlısı söylemlerin baskısına rağmen başkan, ısrarla müdahale ve savaştan uzak durur. Bu stratejisinde haklı olduğu tarafların da olduğu hissettirilir. Ne var ki mücadelenin sonunda başka ülkelerin iç işlerinden kaynaklanan bu "büyük kötülük" Cumhuriyet Şehri'ni hedef alır. Buradaki mesaj açıktır: 'Kötülük, dünyanın neresinden çıkarsa çıksın Amerika'ya dokunacaktır. Zira Amerika, dünyadaki bütün kötülüklerin karşısındaki 'büyük iyidir. Böylece küresel dünyanın tamamının Amerika'nın iç işleriyle bir şekilde ilintili olduğuna dair söylemin meşruiyet zemini yaratılmış olur. Başka bir ifadeyle Amerikan müdahaleciliği meşrulaştırılmıştır. 11 Eylül saldırıları ve arkasından ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgal etmesinin altındaki "İslami terör" söylemini, Özgürlük Heykeli'ni (Avatar Aang'in heykeli) yıkan Kara Avatar'a

karşı tepkisiz kalındığında neler yaşanabileceği kurgusu desteklemektedir. Çizgi filmdeki Birleşik Cumhuriyet'in başkanının tavrı, dünyaya kayıtsız kalan bir Amerika başkanının, ülkesine nasıl bir terör getirdiğini göstermesi açısından manidardır. Dolayısıyla tasvir edilen ideal Amerikan başkanı, gerektiğinde ülkesinin çıkarları adına dünyanın farklı bölgelerinde “demokratik” ve “özgürlükçü” olmayan hareketlere karşı müdahaleci olmalıdır. Nitekim çizgi filmin sonraki sezonlarında başkan daha müdahaleci bir politika izlemeyi sakıncalı bulmayan tavırlar içerisinde görülür.

Amerika'yı temsil eden ve tanrısal bir güç taşıyan Avatar Korra'nın karşısına çıkan Kara Avatar da tanrısal bir güç taşımaktadır. Bu sebeple Korra ilk etapta mağlup olur. Kara Avatar, Cumhuriyet Şehri'ni yok etmeye başladığında Korra, daha güçlü bir tanrısallıkla donanır ve Kara Avatar'ı yener. Daha önce de bahsedildiği üzere Amerika'nın kuruluşunda tanrısal bir misyon felsefesi yatmaktadır. Ancak bu anlatıda, Kara Avatar da tanrısal bir misyonla donanmıştır. Bu mücadelenin altında yatan derin anlama bakıldığında Samuel Huntington'un “Medeniyetler Çatışması” tezinde de belirtildiği üzere Hıristiyan ve İslam medeniyetlerinin karşılaştırıldığı ortadadır. Elbette Amerikan ideolojisine uygun olarak Avatar Korra iyi ruh olan Raava ile bütünleşirken Kara Avatar kötü ruh olan Vaatu ile birleşir. Avatar Korra'nın Kara Avatar'ı mağlup etmesi için daha yukarıdan gelen güç ise adeta Tanrı'dan gelmektedir. Dolayısıyla metnin ideolojik anlamına bakıldığında, Amerikan ideolojisi sırtını “gerçek tanrıya” (*true god*) dayamıştır ve tanrı Amerika'nın mağlup olmasına izin vermeyecektir.

İdeolojiye saldıran bir diğer ütopya da metinde Zaheer ile temsil edilen anarşizmdir. Kızıl Lotus adı verilen gizli bir örgütün liderlerinden olan Zaheer, dünyadaki bütün liderlerin kötülük yaydığına, kötülüğün kaynağının liderlik fikri olduğuna inanmaktadır. Özgürlük kavramı etrafında şekillenen bu düşünceye göre insanlar, liderler ve devletler olmadan daha mutlu ve refah içerisinde yaşayacaklardır. Liderler toplumlar üzerinde tahakküm kurarak onları sömürmektedir. Zaheer'in amacı dünyadaki bütün liderleri yok etmek ve insanları özgür kılmaktır. Bu amaçla, halkına zulmeden Toprak Kraliçesi'ni öldürür. Fakat onun gözünde yalnızca monarşilerin liderleri değil, seçimle iş başına gelen liderler de aynı kötülüğün kaynağıdır. Bu sebeple, Toprak Kraliçesi'nden sonra Avatar'ı ve Birleşik Cumhuriyet'in başkanı dahil tüm liderleri öldürmeyi planlar. Çizgi filmin önceki sezonlarında da yapıldığı gibi, ilk bölümlerde Zaheer'in düşmanlarından biri olan Toprak Kraliçesi'nin halkına nasıl zulmettiği, onları aşağıladığı ve halktan aldığı vergileri lüks içinde yaşamak için kullandığı gösterilir. Monarşinin ne kadar kötü bir yönetim sistemi olduğu açıkça vurgulanır. Ancak Toprak Kraliçesi öldürüldüğünde başkent Ba Sin Se'de büyük bir kaos yaşanır. Bu kaos o kadar kötüdür ki, kraliçenin kötü yönetimi bile tercih edilebilir bir konuma yerleştirilir. Zaheer ile Avatar'ın yaptıkları bir konuşmada Zaheer, kötülüğün liderlerden kaynaklandığı tezini savunurken Avatar ona karşı çıkar. Toprak Kraliçesi'nin yönetim şeklinin kötü olduğunu kabul etse de liderlerin yok olmasının kaos meydana getireceğini söyler. Avatar kraliçeyi kurtarmak için uğraşırken Zaheer ve diğer anarşistlerden “terörist” olarak bahseder. Bu anlatıda da metnin verdiği mesaj oldukça açıktır: Devletler ve liderler ne kadar kötü bir yönetim sergilese de, gereklidirler. Devletlerin ortadan kalkması durumunda toplum özgürleşmeyecek, aksine daha kötüsü kaos ortamına sürüklenecektir. Bu mesaj bütün anarşist ütopyaların geçersizliğini ortaya koyan bir anlam taşımaktadır. Ancak (yine metindeki anlama göre) monarşilerin yarattığı kötü yönetimler ortadadır ve halkların özgürlükleri ayaklar altına alınmaya devam etmektedir. Elbette bu sorunu çözecek

olan da yine Amerikan liberalizmidir. Baskıcı monarşilerin halkı esaret altında tutmaları, anarşist ütopyaların beslendiği bir problem alanıdır. Baskıcı yönetimlerin uygulamaları aynı sertlikte farklı reaksiyonları ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Nitekim Amerikan liberalizmi bu monarşilere el atmadan önce, kaostan kaynaklanan totaliter rejimler ortaya çıkmıştır. Metinde, anarşistlerin kraliçeyi öldürmelerin ardından oluşan kaos yeni bir toplumsal problem alanı haline gelir. Gücü eline geçiren Kuvira ismindeki bir komutan bütün Toprak Krallığı'nı kendi otoritesi altında birleştirir. Kuvira burada açıkça faşist diktatörlükleri temsil etmektedir.

Gerçek hayatta olduğu gibi metinde de faşist diktatörlükler kaostan ve yenilmişlik duygusundan beslenirler. Hitler'in Nazi Partisi'nin iktidara geliş süreçlerine bakıldığında I. Dünya Savaşı'nda mağlup olmasının çok etkili olduğu görülecektir. Naziler, savaş sonrası imzalanan antlaşmanın çok ağır olduğu ve Almanların gururunun kırıldığı üzerinden söylem geliştirmişlerdir. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı da hem ekonomik hem de siyasal bir kaos yaratmıştır. Böyle bir ortam; birlik, kalkınma, güçlü devlet söylemlerinin rağbet gördüğü siyasal iklimi doğurmuştur. Ayrıca, Versay Antlaşması'nı imzalayan önceki yöneticiler, sosyalistler ve Yahudiler gibi bazı kesimler iç düşman olarak "hain" ilan edilirken çeşitli dış düşman söylemleri de oluşturulmuştur. Esasında bu durumlar bütün faşist diktatörlüklerin genel özellikleridir. Metne bakıldığında monarşiden arta kalan siyasal boşluğu Kuvira'nın otoriter yönetiminin doldurduğu görülmektedir. Kuvira gücünü tesis ettikten sonra hem Birleşik Cumhuriyet'e, hem diğer dünya liderlerine, hem de kendi topraklarında Birleşik Cumhuriyet'le yakınlaşma içerisinde olan kesimlere meydan okur. Yine metnin kurgusunun bir özelliği olarak, ilk bölümlerde Kuvira'nın çok da haksız olmadığı, hatta zaman zaman iyi işler yaptığı izlenimi de yaratılmaktadır. Zira Kuvira, yoksulluk içindeki Toprak Krallığı halkına refah götürmekte, birbirleriyle ve eşkıyalarla mücadele içerisinde olan eyaletleri tek çatı altında toplayarak siyasal boşluğu birliğe çevirmekte, teknolojiye ve kalkınmaya önem vererek ülkesine vizyon kazandırmaktadır. Monarşiyi temsil eden genç ve sorumsuz Toprak Krallığı Prensi yalnızca kendini düşünürken ve halkına karşı sorumluluk duymazken Kuvira halkını yeniden ayağa kaldırmak için büyük bir çaba sarf etmektedir. Önemli bir ayrıntı da Prens'in Cumhuriyet Şehri'nde yaşaması ve tahta çıkmak için zamanını beklemesidir. Böylece halkının gözünde Prens, başka bir ülkenin zihinsel kodlarını taşıyan ve kendi halkına yabancı olan bir karakter iken Kuvira yerli bir kahraman olarak görülür. Ne var ki önceki düşmanlarda da görüldüğü üzere Kuvira'nın asıl isteğinin gücü ele geçirmek olduğu bütün bu iyi niyet gösterilerinin bir kılıf olduğu mesajı gecikmez. Ürettiği güçlü silahlar sayesinde önce kendi ülkesindeki muhalifleri ortadan kaldıran Kuvira daha sonra Cumhuriyet Şehri'ne saldırır. Tıpkı Unalaq örneğinde olduğu gibi, yine dünyanın başka bir coğrafyasında ortaya çıkan bir kötülük güçlendiğinde Cumhuriyet Şehri'ni vurmuştur. Ve yine Unalaq gibi, Kuvira'nın da mağlup edildiği yer Cumhuriyet Şehri'dir. Bu esnada Prens halkına karşı sorumluluk almaya başlar ve Kuvira saf dışı edildikten sonra en iyi yönetim şeklinin cumhuriyet olduğunu, bundan sonra Toprak Krallığı'nda monarşinin olmayacağını ilan eder. Zaheer'in ortaya çıkardığı kaos ve anarşi, Kuvira'nın bu kaostan faydalanarak kurduğu faşizan diktatörlük ve bu kötülüklere çare olmaktan uzak bir yönetim şekli olan monarşi, metnin ideolojik anlamında, mağlup edilmiş ve ortadan kaldırılmıştır. Kısacası anarşizm, faşizm ve monarşi, daha önce sosyalizm ve teokrasiye yapıldığı

gibi, birer alternatif olmaktan çıkarılmıştır. Böylece Amerikan liberalizmi tek ideal toplumsal düzen olarak alternatifsizliğini ilan etmiştir.

Sonuç

Amerikan yapımı *Avatar: Korra Efsanesi* gerçekte olmayan bir dünyada ve zamanda geçmesi dolayısıyla fantastik bir yapıdır. Fantastik yapımlar sırf bu özellikleri dolayısıyla ideolojik olmaktan uzak oldukları yanılgısına sevk etme potansiyeline sahiptirler. Zira gerçekte var olmayan kurgusal dünyaların gerçek toplumsal durumlarla ilişkisi olmadığı ve belli bir ideolojik veya ütopyik anlam taşımasının mümkün olmadığını düşünmek oldukça kolaydır. Ne var ki, tam da kurgulanmış olan bu steril dünyalar sebebiyle ideolojik ve ütopyik anlamlar çizgi filmlerde barınmaktadır. Hatta gerçek toplumsal hayat içerisinde kurgulanmış olan bir anlatıda ifade edilmesi zor olabilecek pek çok anlam fantastik kurguların bu steril yapıları sebebiyle kolayca ifade edilebilir hale gelmektedir.

Fantastik bir kurgu olarak çizgi film dört ulusun yaşadığı bir dünyadaki mücadeleyi anlatmaktadır. Ateş, su, toprak ve havabükücüleri ile uluslarının mücadelesi son derece gerçeküstü bir anlatımla sunulmaktadır. Avatar Aang'ın hikayesinde esas olarak Amerika'nın ortaya çıkışı anlatılmaktadır. Sömürgeci Batı dünyasının zulmüne karşı çıkarak dengesi bozulmuş olan dünyaya yeni bir düzen ve denge getirme iddiası taşıyan Amerika düşüncesi, çizgi filmdeki Cumhuriyet Şehri ile özdeşleştirilmiştir. Fakat Amerikan ideolojisinin ete kemiğe bürünmüş hali olarak Avatar'ın bizatihi kendisi gösterilmektedir. Buradaki sembolleştirme ve anlam yükleme zihinsel kodlar ve toplumsal haritaların oluşturulması bağlamında gerçekleştirilmiştir. Zira yüklenen özelliklere bakıldığında Avatar'ın, toplumsal repertuardaki Amerikan liberal ideolojisine tekabül ettiği görülmüştür. Öncelikle Avatar, dünyaya barışı ve dengeyi getirmekle görevlendirilmiş kutsal bir misyon sahibi ve aynı zamanda olağan üstü güçlere sahip bir kişidir. Amerika'nın kuruluş felsefesine ve günümüze dek izlemiş olduğu politikalara bakıldığında dünyada bozulmuş olan dengeleri düzeltme misyonuna sahip olduğu, bu misyonu kutsal bir görev olarak kabul ettiği ve üstün askeri ve ekonomik gücünü bu bağlamda kullanmaktan çekinmediği görülmüştür. Amerika'nın müdahaleci dış politikası ve gerekli gördüğü hallerde dünyanın uzak köşelerine bile çeşitli operasyonlar düzenleme alışkanlığı bu misyonu içselleştirmiş olduğunun kanıtıdır. Avatar, gücünü asla kötüye kullanmaz ve onun düşmanları insanlığa düşman olan kişilerdir. Gerçek hayatta Amerika'nın iddiası da tam olarak bu yöndedir. Onun düşmanları daima şeytanlaştırılmış olan komünistler, radikal dinciler veya uyuşturucu kartelleridir. Amerika'nın tüm bu mücadeledeki başarısı, ideolojisinin haklılığını kabul ettirebiliyor olmasında gizlidir. Daha doğru bir ifade ile Amerika, ürettiği sembollere ideoloji giydirmeyi başarabilme noktasında oldukça başarılıdır. Bunu pek çok farklı formatlarla da yapabilen Amerika, *Avatar: Korra Efsanesi*'yle de sembol üretme ve ideoloji yükleme başarısını göstermiş görünmektedir.

Üretilen sembollere anlam yükleme vasıtasıyla sosyal kontrolü sağlayan ve ideolojiyi sürdürebilen Amerika'nın bu başarısı, kendisini tehdit eden ütopyaları geçersiz kılabilmesinde saklıdır. *Avatar: Korra Efsanesi* de –pek çok Amerikan yapımında olduğu gibi– ütopyaların ideoloji karşısında geçersiz kılındığı sembollerle doludur. Sırasıyla Cumhuriyet Şehri'nin düşmanları olan eşitlikçiler,

radikal dinciler, anarşistler ve faşistler mağlup edildikten sonra monarşinin de doğru bir yönetim şekli olmadığı vurgulanır. Amerika'nın yakın tarihinde bu bahsi geçen ütopyalarla mücadele ettiği göz önüne alındığında, çizgi filmin gerçek dünyayla bağı açıkça ortaya çıkmaktadır. Amerika'nın temsil ettiği liberalizm bütün bu mücadelelerde galip çıkmıştır, fakat Mannheim'ın da savunduğu gibi ideoloji ile ütopyalar arasındaki mücadele sona ermemiştir. Amerikan ideolojisinin başarısı esnek ve değişebilen karakterinde saklıdır. Zira tüm bu ütopyalar, ideolojilerin aksayan yönlerinin ciddi eleştirilerini de içermektedir. Örneğin sosyalistler eşitliğe vurgu yaparken son derece insani bir değeri savunmaktadırlar. Ne var ki tanımlama ve konumlandırma gücünü elinde tutan ideoloji, sosyalist ütopya'yı aşırı uca yerleştirmiş ve eleştirilerini makul bulurken çözüm önerilerini marjinal kılmıştır. Yani, eşitlik konusundaki sosyalist eleştiriyi makul kabul ederken sosyalizmin sunduğu toplumsal tasavvuru şeytanlaştırmıştır. Bu durum ideolojiye, ütopya tarafından eleştirilen noktalardaki sorunları düzeltme ve düzenleme imkanı verir. Çizgi filmde bu, eşit oy hakkına sahip olan vatandaşların özgür bir seçimle başkan seçmeleriyle aşılmıştır. Ayrıca dramatik unsurlar da –Avatar Korra'nın yoksul halka acıması ve onlara yardım etmeye çalışması gibi– ütopyanın eleştirilerine kulak kabartıldığı şeklinde yorumlanabilir. Böylece, toplumsal değişim imkanı ideolojinin tasarruflarıyla belirlenmiş ve sosyal kontrol sağlanmış olur. Zira anarşistlerle olan mücadelesinde de görüleceği gibi bozulan toplumsal düzen kaos ve kargaşaya sebep olacağı için ideolojinin kendisini yenileyerek ütopyalarla mücadele etmesi en zararsız yol olarak değerlendirilebilir.

Avatar: Korra Efsanesi, sonunda daima Amerika'nın kazandığı ve bütün olumsuzluklarına rağmen haklı olduğu tipik bir Amerikan yapımından farksızdır. Çizgi filmin kurgusunda beliren ideolojik anlama bakıldığında Amerikan liberalizminin dünyadaki en ideal düşünce ve yönetim tarzı olduğu görülür. Fakat liberalizm mükemmel ve eksiksiz olarak tanımlanmaz. Onun ideal olması eksiklerini tamamlama potansiyeline sahip esnek bir yapı olmasında saklıdır. Amerika'nın temsil ettiği ideoloji mükemmel değildir ve ütopyaların savunduğu ve geliştirdiği toplumsal tasarımlar gerçek sorunlara işaret etmektedir. Dolayısıyla, ütopyaların haklı eleştirileri görmezden gelinmediği gibi dramatik unsurlar sayesinde izleyici ile duygusal bir bağ da tesis edilmiş olur. Böylece, izleyici ütopyaların haklı eleştirilerini anlama ve onlara hak verme durumuna gelir. Ancak aynı kurgu içerisinde iki noktaya daha temas edilmiş olur. Bunlardan biri söz konusu haklı eleştirilere ütopyaların getirdiği çözüm önerilerinin marjinal ve uyumsuz olduğu, pratikte uygulanmasının mümkün olmadığıdır. İkinci nokta ise düzeltilmesi gereken söz konusu aksaklıkların bu marjinal fikirlerle değil Amerikan ideolojisinin makul ve uygulanabilir zihinsel haritaları bağlamında çözüme kavuşturulabileceğidir. Zira ideolojiyi alışıya edip yeni bir toplumsal düzen getirmeyi vaaz eden ütopyaların kaosa sebebiyet vereceği vurgusu da çizgi filmin kurgusunda verilmektedir. Sonuç olarak, *Avatar: Korra Efsanesi*, ürettiği semboller ve sembollere yüklediği anlamlarla reel dünyadaki Amerikan emperyalist ideolojisini tahkim etmekte ve meşrulaştırmaktadır.

Kaynakça

- Armaoğlu, F. (2009). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. İstanbul: Alkım Kitabevi.
- Aydın, M. (2013). *Bilgi sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Bacon, F. (2015). *Novum organum*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Bal, H. (2015). *Bilgi sosyolojisi*. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Berger, P. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Coser, L. A. (2008). *Sosyolojik düşüncenin ustaları*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Çağan, K. (2008). Yanlış bilinçten anlam arayışına ideoloji. K. Çağan (Haz.), *İdeoloji içinde* (s. 9-41). Ankara: Hece Yayınları.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fukuyama, F. (2014). *Tarihin sonu ve son insan*. İstanbul: Profil Yayınları.
- Hekman, S. (2012). *Bilgi sosyolojisi ve hermeneutik*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Hiriyan, M. (2011). *Hint felsefesi tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hungtington, S. P. (2004). *Medeniyetler çatışması*. İstanbul: Okuyan Yayınları.
- Kılıç, Y. T. (2009). Wilhelm von Humboldt'ta ulusal kimlik ve dil sorunsalı: Yabancıliğin içinden Bütüne ulaşma çabası. *İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (21), 41-57.
- Kutlutürk, C. (2015). Hinduizm'e göre tanrı Vişnu'nun yeryüzünde bedenlenmesinin (avatara/hulûl) nedenleri. *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55(1), 141-160.
- Küçükcalp, D. (2010). Efendi köle ahlakı vs. efendi köle diyalektiği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 53-63.
- Layder, D. (2013). *Sosyal teoriye giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Mannheim, K. (2002). *İdeoloji ve ütopya*. Ankara: Epos Yayınevi.
- Mardin, Ş. (2010). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- McLellan, D. (2012). *İdeoloji*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Serdar, A. (2001). Marksist kültür çalışmaları ve edebiyat eleştirileri çerçevesinde Bahtin ve çevresi. *Praksis Dergisi*, (4), 218-241.
- Sunar, İ. (1979). *Düşün ve toplum*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sümer, G. (2008). Amerikan dış politikasının kökenleri ve Amerikan dış politik kültürü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(19), 119-144.
- Voloşinov, V. N. (2001). *Marksizm ve dil felsefesi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.